

УДК 378.016:787
©2012

Андрейко О.І.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МУЗИКАНТА В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Дослідження *музично-виконавської культури* як різновиду мистецької культури спирається на аналіз праць з музичної естетики щодо розгляду *музичного виконавства як культурного феномену* (Е.Ганслік, Р.Інгарден, З.Лісса, Н.Корихалова, Т.Чередниченко), у яких обґрунтовується, що система поглядів в галузі музично-виконавської проблематики в кожний конкретний період розвитку музичного мистецтва живиться трьома джерелами: вона є відображенням і осмисленням музично-виконавської практики; формується під дією певних музично-педагогічних установок; розвивається на фоні і під впливом тих чи інших загальноестетичних теорій [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Загалом, аналізуючи здобутки скрипкової методики, констатуємо той факт, що здебільшого ця галузь виконавства акцентує свою увагу на розвитку вузькоспеціалізованої технічної бази скрипаля та формуванні художніх умінь відтворення змісту музичного твору без опори на дослідження ролі особистісних чинників (конструктів) у музично-виконавському процесі (Л.Раабен, О.Станко, В.Стеценко, Б.Струве, А.Ямпольський). Традиційно у скрипковій методиці поняття виконавської культури пов'язується з виконавською майстерністю як одним з її базових комплексів, що сприяє входженню музиканта в культуру, створену попередніми поколіннями скрипалів в минулому і теперішньому, спрямовану в майбутнє [1]. Питання впливу індивідуально-неповторних, особистісних властивостей скрипаля на результативність його фахової діяльності, завдання становлення його як своєрідної виконавської особистості, від якої залежить рівень виконавської культури майбутнього митця, залишились поза увагою методистів-науковців.

Формування *акмеособистості* митця як творчого суб'єкта музично-виконавської культури, що зумовлює розвиток його фахової *акмедіяльності*, як педагогічно-творча проблема знайшла своє відображення у працях Н.Гузій, І.Зязюна, Г.Падалки [3]. Однак, в контексті музичної педагогіки дослідження феномену виконавської культури скрипаля на принципах взаємозалежності, взаємозв'язку між рівнями розвитку його особистісної та фахової культури не знайшло належного теоретико-методичного обґрунтування.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала у визначенні сутності та принципів положень становлення виконавської культури скрипаля як виявлення гармонійного взаємозв'язку його естетико-ментальних особливостей та виконавсько-технологічних умінь.

Виклад основного матеріалу дослідження... З огляду на те, що сучасна педагогіка виходить із філософського принципу внутрішнього зв'язку та взаємозумовленості процесів і явищ світу, означений феномен музично-виконавської діяльності доцільно розглядати як явище поліфункціональне, багатоаспектне та системно структуроване (Є.Бондаревська, О.Отіч, О.Рудницька).

У дослідженні виконавська культура скрипаля трактується як *особистісне інтегративно-динамічне утворення, що виражає його здатність до пізнавальної, оцінно-інтерпретаторської, творчої і комунікативної діяльності в галузі скрипкового мистецтва, охоплюючи системну сукупність індивідуально-особистісних властивостей та художньо-перетворювальних й технологічних умінь, спрямованих на організацію індивідуалізованого і разом з тим соціально обґрунтованого тлумачення художніх образів, їх трансляцію у суспільному середовищі.*

Висвітлення концептуальних засад дослідження передбачає подальше обґрунтування *принципів* формування виконавської культури скрипаля – узагальнених теоретичних положень щодо формування виконавської культури скрипаля, які визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу.

Принцип культуротворчого розвитку виконавської особистості скрипаля надає пріоритетного значення становленню особистості у суспільно-історичному розвитку музично-виконавського мистецтва. Даний принцип означає розвиток виконавця-скрипаля у річищі засвоєння мистецьких цінностей, створених людством. При цьому індивідуальні підходи до усвідомлення художньої культури не нівелюються, а навпаки, процеси пізнання себе, свого місця в мистецтві інтенсифікуються. Принцип культуротворчого розвитку означає орієнтацію скрипалів на засвоєння кращих традицій інтерпретації музики, на збереження зв'язку поколінь у виконавському мистецтві та методах його опанування. Водночас спонукання до засвоєння художнього досвіду видатних виконавців не означає стримування саморозвитку скрипаля, а сприяє висуненню цілей для усвідомлення і задоволення його оновлених художньо-виконавських потреб.

Впровадження принципу культуротворчого розвитку виконавської особистості сприяє подоланню технократичних тенденцій в педагогічному процесі, які виявляються в односторонній орієнтації педагогів на озброєння майбутніх фахівців знаннями, уміннями, навичками без урахування того, яке особистісне ядро фахової культури формується при цьому.

Загалом означений принцип покликаний формувати розуміння особистості музиканта-виконавця як суб'єкта становлення виконавської культури і орієнтує навчальний процес на забезпечення оптимального співвідношення між засвоєнням загальнокультурного досвіду розвитку мистецтва та формуванням індивідуальних підходів до опанування художньою культурою.

Принцип естетичної детермінації навчання передбачає послідовне спрямування виконавської підготовки на розвиток естетичних почуттів, смаків, ідеалів студентів та їх відтворення в інтерпретації музики. Уведення даного принципу в навчальний процес спонукає до поглиблення аксіологічної складової навчання, інтенсифікації художнього ставлення скрипалів до мистецтва.

Принцип естетичної детермінації спрямовує навчання на забезпечення естетично-обґрунтованого взаємозв'язку між суспільно визнаними мистецькими цінностями та домінуючими особистісними художньо-естетичними пріоритетами студентів. Згідно означеного принципу усвідомлення об'єктивної сутності естетичних переваг видатних виконавців має опосередковуватись особистісним суб'єктивним ставленням студентів до інтерпретації музичних творів.

Оскільки естетичні ідеали і художні смаки студентів найповніше відтворюються у самостійно створеній студентом інтерпретації музики, важливого значення набуває даний принцип у спрямуванні навчання на актуалізацію естетичного ставлення майбутніх фахівців до виконуваної музики, його вільне, індивідуально опосередковане вираження у виконавстві. Принцип естетичної детермінації навчання означає орієнтацію студентів не тільки на глибоке осягнення і відтворення образного змісту твору, а і на знаходження, відпрацювання досконалої форми його відтворення (штрихи, фразування, агогіка, темпо-ритмові і динамічні закономірності виконання тощо) у музичному виконавстві.

Даний принцип сприяє оптимальному визначенню еталонних виконавських персоналій, доцільному добору індивідуально-ціннісної методики навчання, пошуку особистісно-значущого скрипкового репертуару.

Принцип художньо-творчої індивідуалізації навчального процесу визначає необхідність цілеспрямованого збереження та поглиблення індивідуально-особистісних диспозицій скрипаля у його виконавському становленні. Обраний принцип ґрунтується на визнанні положення про те, що кожна індивідуальність є унікальною і, у зв'язку з цим, основним завданням навчального процесу стає розвиток музиканта-виконавця як своєрідної творчої особистості, що формується на ґрунті поглибленої задіяності чинників самосвідомості, саморозвитку, самооцінки, спрямованих на фахове вдосконалення. Художньо-творча індивідуалізація спонукає до розширення та поглиблення творчих можливостей студентів через введення у навчальний процес механізмів виконавської інтеріоризації та екстеріоризації, до пошуку індивідуально-ціннісних, персонально-особистісних підходів до формування виконавської культури скрипаля. Принцип художньо-творчої індивідуалізації відіграє роль системоутворюючого чинника в запропонованій системі принципів, виступаючи стрижнем, навколо якого компонується всі педагогічні засоби формування виконавської культури скрипаля.

Принцип інтегративності забезпечує єдність розвитку особистісних якостей та виконавських умінь скрипаля у навчальному процесі. Йдеться про те, що формування культури висококваліфікованих фахівців-музикантів має закономірно передбачати єдність загальнокультурного, фахового та особистісного їх розвитку у процесі навчання. Особистість виконавця у процесі навчання є визначальною, виконавські уміння скрипаля є вторинним, залежним від особистісних якостей. Через те у процесі фахового становлення музиканта-виконавця формування його професійних умінь не можна відривати від особистісного розвитку. Вплив на удосконалення виконавських умінь і навичок поза опорою на особистісні якості та поза увагою до особистісних надбань ризикує перетворитись на формалізований, позбавлений живого чуття музики процес. Це з одного боку. З іншого – розвиток культури як особистісного утворення має “живитися” музично-професійними здобутками виконавця. Акумулюючи їх, особистість виконавця набуває нових імпульсів для формування індивідуальної виконавської культури.

Таким чином, забезпечення взаємозв'язку і взаємовпливу процесів розвитку особистісних властивостей і виконавсько-фахових умінь інтенсифікує становлення виконавської культури скрипаля, надає йому цілеспрямованого забарвлення.

Реалізація означеного принципу орієнтує навчання скрипалів на вивчення та засвоєння надбань педагогічного досвіду провідних скрипкових шкіл у єдності із установкою на глибоке усвідомлення студентами системи власних виконавських можливостей, а формування виконавської культури сприймається студентами як наслідок діяльності, спрямованої на удосконалення і виконавської майстерності, і особистісних властивостей.

Загалом впровадження принципу інтегративності означає надання пріоритетного значення становленню особистісних якостей виконавця, яке одночасно і базується на оволодінні широкою палітрою виконавських

засобів відтворення музики, і впливає на опанування студентами виконавськими вміннями. Означений принцип сприяє трансформації виконавської діяльності у особистісні виміри, зумовлює сходження музиканта-скрипаля до вершинних рівнів його виконавської культури.

Принцип гармонізації традиційного та інноваційного у змісті музично-виконавського навчання спрямовує навчальний процес на цілісне охоплення музичної спадщини та сучасної музичної культури. Даний принцип дозволяє регулювати виконавський репертуар скрипаля у оптимальному співвідношенні між кращими здобутками мистецької спадщини та сучасними закономірностями розвитку мистецтва.

Згідно з обраним принципом визначається також такий орієнтир добору та опанування скрипкового репертуару, як навчання “в межах різних музичних стилів”, що включає: прогресивний добір музичного матеріалу від простішого до складнішого; локально-конструктивний добір репертуару, спрямований на усунення конкретних художньо-технічних недоліків скрипаля; творчо-розвивальний добір музичних творів спрямований на поглиблення-індивідуалізацію домінантних виконавських рис особистості скрипаля.

Впровадження даного принципу у навчальний процес забезпечує варіативно-адаптивне програмування змісту музично-виконавського навчання, яке не лише спонукає до майстерного художньо-технічного опанування специфікою виконання різностильових та різноскладних творів скрипкового репертуару, а й сприяє формуванню індивідуального виконавського стилю скрипаля, визначає його тяжіння до виконання того чи іншого стилю творів, проектує розвиток подальшого його фахового потенціалу.

Принцип взаємозумовленості художнього і виконавсько-технічного розвитку, який орієнтує навчання скрипаля на послідовне опанування здатності до змістовно-значущої інтерпретації у єдності з її технічно-досконалим втіленням. Даний принцип є основоположним у формуванні виконавської культури скрипаля. Становлення індивідуальної художньої свідомості і розвиток індивідуальної виконавської техніки ми розглядаємо як діалектично пов'язаний процес, в якому обидві сторони взаємно зумовлюють одна одну. Означений принцип не ставить під сумнів ведучу і багато в чому визначальну роль творчої індивідуальності музиканта у втіленні художнього задуму композитора і власних виразових намірів. Водночас специфіка формування виконавської культури має враховувати, що між бажаним (відтворенням образного змісту твору) і реальним звучанням музики завжди знаходиться сфера моторики, виконавської техніки, без якої неможливо виразити інтерпретаційну концепцію, виконавський задум твору. Отже, принцип взаємозумовленості художнього і виконавсько-технічного розвитку означає, що виконавська техніка не може відпрацьовуватись у відриві від усвідомлення музикантом індивідуальних художніх намірів, а самі наміри не можуть складатися відокремлено від реальної оцінки музикантом власних виконавсько-технічних можливостей. Уведення даного принципу у навчальний процес спонукає до відпрацювання технічних прийомів на ґрунті взаємозв'язку активізації механізмів самосвідомості та їх емоційно-образної конкретизації, що забезпечує їх трансформацію у художньо-виражальні засоби. Принцип взаємозумовленості художнього та виконавсько-технічного сприяє формуванню художньо-доцільної техніки, яка дозволяє скрипалеві оперативно відтворювати різні за стилем та образною спрямованістю музичні твори.

Принцип комунікативно-артистичного спрямування виконавської підготовки скрипаля скеровує навчальний процес на формування у скрипалів здатності впливати, поглиблювати, трансформувати (духовно розкривати та образно збагачувати) особистість слухача через вміння певним чином моделювати інтерпретацію музичного твору. Даний принцип орієнтує на формування виконавської культури скрипаля як здатності, що оптимізує музично-артистичне спілкування зі слухачською аудиторією, сприяє розвитку у студентів вміння донести до слухачів зміст музичного твору, захопити їх художніми образами. Художня трансляція виконавцем смислової значущості музичного твору уможлиблюється в результаті співтворчого осягнення музики, коли цінності композитора змістовно поєднуються із цінностями виконавця. Інтерпретація на такому рівні містить потенціал величезної сугестивної дії на слухача, аудиторію, завдяки чому інтерпретатор отримує можливість актуалізувати і змінювати слухачькі ціннісні орієнтири, активно впливати на становлення духовного світу людини. Здатність через інтерпретацію музики формувати духовні цінності слухачів репрезентує акмевіяв виконавської культури скрипаля.

Впровадження даного принципу у навчальний процес здійснюється з метою формування у студентів виконавського артистизму як запрограмованої художньо-змістовно-комунікативної діяльності. Художньо-образна концепційність інтерпретації та оволодіння корективно-регулятивними підходами до виконання під час прилюдного виступу забезпечують стабільність і надійність музичної діяльності, її творчий характер.

Висновки... Таким чином, висвітлені концептуальні положення формування виконавської культури музиканта сприяють глибинній індивідуалізації навчального процесу, що у свою чергу спонукає до розробки нового мистецько-персоналізованого підходу, який інтегрує два системотвірні чинники музичної педагогіки – систему формування музично-виконавської діяльності та систему розвитку виконавської особистості і ставить за мету досягнення оптимального збалансування – гармонізації між ними.

Література

1. Берлянич М.М. Основы учения юного скрипача / М.М.Берлянич. – М. : "Петит", 1993. – 200с.
2. Корыхалова Н.П. Интерпретация музыки / Н.П.Корыхалова. – Ленинград : «Музыка», 1979. – 207 с.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва / Г.М.Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

Анотація

У статті розглядається проблема становлення виконавської культури музиканта як феномену його акмеособистісного виявлення.

Аннотация

В статье рассматривается проблема становления исполнительской культуры музыканта как феномена его акмеличностного проявления.

Summary

The article focuses on proving formation executions' culture musician as phenomen his acmepersonality detection.

Ключові слова: акмеособистість музиканта, музично-виконавська культура, індивідуалізовано-творчий процес.

Ключевые слова: акмеличность музыканта, музыкально-исполнительская культура, индивидуализировано-творческий процесс.

Key words: acmepersonality musician, musical executions' culture, individualization-creative process.

Подано до редакції 9.10.2012.

УДК: 378.14+93+91+374.6

©2012

Бігунова Ю.В.

ЕТНОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Динамізм соціально-економічних і політичних перетворень, що відбуваються в Україні, гуманізація та демократизація суспільних відносин, зростання ролі особистості в цих процесах, облік загальнолюдських і етнокультурних особливостей – усе це багато в чому залежить від ефективності цілеспрямованих дій по включенню освіти в соціальне облаштування країни. Головною умовою успішної реалізації модернізації освітньої системи є підвищення якості освітніх послуг, що вимагає врахування змін, які відбуваються. Удосконалення регіональної системи освіти розглядається в якості однієї з найважливіших передумов соціально-економічного та духовного розвитку поліетнічного, багатомовного, полікультурного і поліментального соціуму, відповідального за підготовку підростаючого покоління до надетнічної реальності.

У зв'язку з цим виникає необхідність теоретичного осмислення сутності етнокультурної діяльності вчителя історії, що забезпечує рівноправні відносини етнокультур в межах мультикультурного співтовариства на принципах співпраці та толерантності

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Необхідність і важливість етнокультурної педагогічної діяльності доводиться в роботах, що спираються на ідеї про духовно-моральні традиції у вихованні, розглянуті у спадщині Я.А.Коменського, А.С.Макаренка, І.Г.Песталоцці, В.О.Сухомлинського, Л.М.Толстого, К.Д.Ушинського та ін.

У роботах А.О.Абдулліної, В.А.Болотова, В.А.Крутецького, Н.В.Кузьміної, М.Д. Нікандрова, В.О.Сластьоніна, О.М.Щербакова та ін. розроблені уявлення про структуру педагогічної діяльності, педагогічні здібності та професійні якості, розвиток і формування яких забезпечує становлення професіонала в сфері педагогічної праці.

Проблему використання етнокультурного потенціалу в системі освіти розглядаються в дослідженнях Г.С.Виноградова, Г.Н.Волкова, Г.А.Гончаренко, Д.А.Данилова, В.Б.Євтуха, В.А.Мосіяшенко та ін.

Разом з тим підготовкою майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності займалося небагато дослідників. Таким чином, дослідження сучасного стану підготовки майбутніх вчителів історії до етнокультурної діяльності, зумовило актуальність дослідження.

Формулювання цілей статті... Метою даної роботи буде виявити сутність і зміст етнокультурної діяльності майбутніх учителів історії.

Для досягнення поставленої мети ми поставили такі наукові завдання:

1. Дати визначення поняттям "етнокультура" та "діяльність";
2. Розкрити сутність етнокультурної діяльності майбутніх учителів історії;
3. Розробити модель етнокультурної діяльності майбутніх учителів історії.

Виклад основного матеріалу дослідження... Проаналізувавши наукову та педагогічну літературу, ми дійшли висновку – етнокультурна діяльність є складним інтегрованим поняттям, яке включає в себе теоретичну і практичну готовність до педагогічної діяльності у поліетнічному соціумі.

Наша науково-дослідна робота здійснюється у регіоні Південної України, який охоплює нинішні Одеську, Миколаївську, Херсонську, Запорізьку, Дніпропетровську області, частину Донецької й Кіровоградської областей,